

**Magnus Boström. *The social life of unsustainable mass consumption*.
Lexington books, 2023.**

I introduktionen till Magnus Boströms nyligen utkomna bok *The social life of unsustainable mass consumption* möter vi avgrunden mellan kunskap och handling som präglar våra senmoderna samhällen. Det är en destruktiv situation som både naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig forskning har tydliggjort de senaste femtio åren. Det planetära nödläget är synligt och kunskapen om de existentiella utmaningar vi befinner oss mitt i finns i överflöd – ändå agerar alltför få individer, grupper, institutioner, företag eller ledare i linje med insikterna. Tröskelpunkter, planetära gränser, ekocid, våldsam utvinning av naturresurser (*extractive violence*); många är de begrepp som sätter ord på mänsklighetens allvarliga situation som skapats av några få under en minimal period av jordens historia. Då den humanvetenskapliga forskningen på några decennier tagit stora kliv framåt inom klimat-, energi-, och miljöområdet uppdragas avgrunden som består i att veta men spela ovetande för att slippa handla. Vetenskaps- och miljöhistoriska analyser har tydligt visat att kunskapen om den globala överkonsumtionen av jordens resurser med påföljande miljökatastrofer funnits tillgänglig i flera decennier. Inte minst är de tvärvetenskapliga traditionerna *agnotologi* (Oreskes & Conway 2011) och *klimatobstruktion* (Ekberg et.al. 2022) viktiga för att avslöja hur kunskapen förnekas, försenas eller blockeras. Humanvetenskapliga studier har visat att kunskapen om vårt planetära nödläge inte har tagits fullt ut på allvar och att de handlingar som kunskapen föranlett inte har svarat mot situationens allvar (läs bland annat Sundqvist i detta nummer). Allra mest upprörande, men inte så förvånande för sociologer, är kanske att kunskapen om vart vi är på väg har funnits längst hos de aktörer (till exempel fossilindustrin) som varit mest bidragande till att skapa och förvärra situationen. De skyldiga försöker spela oskyldiga. Nödläget är alltså en följd av noggrant övervägda beslut.

Det är denna klyfta mellan kunskap och handling som bildar utgångspunkten för Magnus Boström, professor i sociologi vid Örebro universitet, i hans nya bok om den ohållbara masskonsumtionen. I en världsbild som framställer människan som rationell framstår det som om att vi kommer att handla rationellt bara vi får mer kunskap, men Boströms bok klargör att så inte är fallet. Hur ska vi annars till exempel kunna förklara det faktum att beslutsfattare, investerare och makthavare fortsätter att tillåta de rikaste 10 procenten av jordens befolkning att ständigt öka sin masskonsumtion och ge upphov till 50 procent av växthusgasutsläppen? Boström påpekar inledningsvis att vi behöver kunskapssociologiska förklarande teorier som utvecklats under lång tid inom den humanvetenskapliga forskningen för att ta oss an situationen. Det är genom analyser av hur och varför masskonsumtionen fortgår mot bättre vetande som vi kan få verktyg att förändra den ohållbara situationen.

Boström har under de senaste åren teoretiskt och empiriskt inriktat sig på meso- och mikroaspekter av de delar av samhället där individer köper, delar och skapar produkter och tjänster. I denna bok griper han sig an uppgiften att sammanfatta sina breda och djupa insikter i frågan. Det är en mycket gedigen och ambitiös genomgång av den samlade forskningen. Boken är på ett sätt ovanlig i den svenska humanvetenskapliga

forskningen inom miljö-, energi- och klimatområdet. Vi har också inom detta område alltmer börjat publicera oss i tidskriftsformat: länge nu har trenden varit att svenska akademiker framför allt publicerat kortare artiklar på engelska i sakkunniggranskade tidskrifter. Det är kanske på väg att förändras? Boström tar i alla fall ett stort grepp om masskonsumtionens väsen, och hans allmänna tilltal bör kunna locka en läsekrets utanför akademien. Jag önskar att fler svenska forskare hade tid och möjlighet att skriva den här sortens böcker (på svenska eller engelska) som sammanfattar deras akademiska gärning. Boström gör det genom att återintroducera klassiska sociologiska arbeten, introducera nya och presentera mer specifika teorier om masskonsumtion under fem teman som handlar om vardagen, stratifiering, temporalitet, platser och normalisering. Det är något stort med att få läsa en helhet och se illustrationer som exemplifierar de teoretiska poängerna.

På ett annat sätt följer boken en vanlig logik för svensk forskning inom området. Under de senaste månaderna har jag läst flera böcker om miljörörelser och klimatpolitik med liknande disposition som Boströms. Dessa böcker inleds med en ganska omfattande del om makroteori som handlar om de strukturer som är styrande för ämnet som behandlas. Sedan följer några kapitel med gedigen genomgång av tidigare forskning med många viktiga insikter. Böckerna avslutas med några få slutsatser och enstaka förslag om hur vi kan ta oss ur den dystra situation vi befinner oss i.

Boström börjar således med att introducera sex makrofaktorer som styr och upprätthåller masskonsumtionen på ett strukturellt plan: global kapitalism (privat ägande, expansionism, konstant förändring), socioteknisk förändring, status, fossilbaserad kolonialism, tillväxtdogm och infrastruktur av konsumtionskultur. Efter en kort presentation av dessa styrande aspekter på makronivå argumenterar författaren, med hjälp av Berger & Luckman (2011 [1966]), för att "[a]ny external institution must also be internalized to become operative" (s. xxv). Därmed förflyttar han sig till masskonsumtionens meso- och mikronivå, där dess *sociala liv* är fokus. Eftersom Boström har sin empiriska styrka och sitt teoretiska intresse på dessa nivåer är det naturligt att framställningen koncentreras hit, men jag hade gärna velat att Boström i slutet av boken återkom till hur förändring av dessa strukturerande makrofaktorer kunde åstadkommas genom skiften på mikro- och mesonivå.

Allra mest produktiv hade en sådan återkoppling kunnat bli i fråga om den så kallade utsläppseliten. Problemen med denna grupp redovisas tydligt på sidorna 47 till 50. Det är dessa människor som sätter normerna för överkonsumtionen av jordens resurser, där till exempel den rikaste och mest idoliserade procenten av USA:s befolkning bränner fossila bränslen uppgående till 318 ton koldioxidequivaler per person och år (det konsumtionsbaserade genomsnittet i Sverige är i genomsnitt cirka 8 ton). Det är samma grupp som med tiotals miljarder dollar varje år vidmakthåller fossilindustrins inflytande genom direkta eller indirekta investeringar i utvinningsindustrin och samma grupp som befäster dessa intressens politiska makt (nu senast avslöjades hur svenska skattepengar, som skulle gå till skolan, i stället genom Hans och Barbara Bergströms fond slussats till högnationalistiska medier som sprider desinformation om klimatkrisen skapad av olje-, gas- och kolföretag).

Boström är mycket tydlig i sina slutsatser och ställer den viktiga frågan: Har vi råd med de rika? (s. 58), precis som i Fredrik Gerttens nya dokumentärfilm *Breaking Social*. Samtidigt är det kanske inte tillräckligt att bara ställa en sådan fråga. Boströms genomgång hade kunnat vinna på att ta upp mer forskning om hur en minskning av de superrikas utsläpp faktiskt skulle kunna gå till som bland annat görs i Lund av Max Koch eller inom det stora hundramiljonersprojektet om Degrowth med centrum i Barcelona. Eftersom den rika gruppens agerande påverkar oss alla, hade det varit värdefullt att återknyta till denna grupp i diskussionsavsnittet. Boström gör en ansats i den vägen när han uppskattande lyfter fram att det finns forskning om nedväxt, ett samhälle bortom tillväxt, tillräcklighet (*sufficiency*), frivillig enkelhet, munkekonomi med mera, men tyvärr utan att gå in på vad denna forskning visat eller föreslår. Jag vet av egen erfarenhet från mina två senaste böcker *Ecological masculinities* och *Climate obstruction* att en boks struktur lätt hamnar i den vanliga humsam-logiken där den kritiska analysen tar så mycket tid och kraft i anspråk hos författaren att ambitionen att skriva lika utförligt om förslag till lösningar oftast får stryka på foten. Jag tycker att det är synd och anser att vi humanvetenskapliga forskare behöver bli bättre på att experimentera med, föreslå och utvärdera transformativa samhällslösningar. Det hade varit värdefullt med ännu mer forskning och ännu fler exempel på hur vi som samhällen kan "avgifta oss" från masskonsumtionen, som Boström skriver. Även om jag allra mest uppskattar det avslutande kapitlet, hade jag gärna läst ytterligare två kapitel av liknande slag.

I den avslutande delen av boken gör Boström en oerhört värdefull insats i att lyfta fram tre aspekter som behöver ske på en meso- och mikronivå för att masskonsumtionens makrostrukturer ska kunna förändras. Det behövs ett *transformativt lärande*, en *kollektiv organisering* i sociala rörelser för nedväxt och en fullständig *omställning av samhället*. Gott så. Jag hade dock velat se detta ännu mer utskrivet, utvecklat och tydligare kopplat till den kritiska analysen i de föregående kapitlen, och jag hade velat att dessa resonemang fick större utrymme i boken som helhet.

På sätt och vis så finns det som jag efterfrågar redan i boken. Jag uppskattar mycket att Boström i varje kapitel följer upp genomgången av tidigare forskning med en resultatdiskussion som tar konsekvenserna av studiernas rön på allvar. Dessa konsekvenser är oftast formulerade som frågor och markerade som grå textavsnitt. Efter att ha läst hela boken insåg jag att läsaren faktiskt på ett väldigt pedagogiskt vis kan ta till sig bokens innehåll och reflektera kring sin egen och samhällets masskonsumtion bara genom att läsa dessa sammanfattande ord. Här har boken också sin stora styrka på så vis att författaren på ett tydligt, modigt och helt nödvändigt sätt i dessa tider ställer frågor som: "How can society/community groups supply alternative frames of reference and role models to help individuals expose and counteract the spiral of identity deficits and unattainable ideals?" (s. 57). Just frågan om flyg och konsumtion av resor är mycket illustrativ inte minst för oss som bor i Sverige och arbetar inom akademien. Det är övertydligt att flyg inom akademien stöds och uppmuntras på makronivå (internationalisering, meritering, status, resestipendier), att det på mesonivå har mer osäker rang (interna klimatmål, klimatkompensation mellan trafikslag, klimatramverket för

alla universitet, inköp av digital mötesteknik) och att det på mikronivå tar massor av tid i anspråk och skapar ambivalens i forskarens identitet, samtidigt som det kan skapa förutsättningar för ett mycket bättre akademiskt liv.

Att Boström ställer pedagogiska frågor hjälper mig som läsare att kritiskt fundera över min egen konsumtion. Varför dröjde det nästan tio år (2007–2016) mellan det att jag tog till mig kunskapen om de skadliga effekterna av mitt flygande till dess att jag bestämde mig att stanna på marken? I boken presenteras forskning som kan förklara den normalisering av flyg som jag tidigare var med om att skapa och upprätthålla. Med hjälp av listan på legitimeringsstrategier (s. 153–156), som omfattar argument som ”det är ju bara en liten kort flygresa”, ”det är ju för vetenskapssamfundets skull”, ”andra flyger ju mycket mer än jag”, ”jag ska sluta efter denna flygresa”, ”det är så viktigt att jag får presentera mina forskningsresultat på just denna konferens i Australien”, får Boström mig att uppmärksamma hur jag resonerade för femton år sedan. Därefter lyfter han fram att det transformativa skiftet måste stödjas av minst fem läroprocesser för att få verkligt fäste (s. 168). I mitt fall kan det illustreras så att jag fick kunskap om flygresandets orättvisa, att jag lärde mig att resa på andra sätt, att jag tränade mig i att uppskatta långsammare resor på marken, att jag fann gemenskap hos andra som fattat liknande beslut och att jag föreställde mig en annan framtid där den nya praktiken är norm. I dag ser jag det som en självklarhet att finna min roll inom akademien och samtidigt stanna på marken – och Boströms bok om masskonsumtionens sociala liv har gett mig redskap och ord för att tydliggöra ovanstående mönster.

Jag tror att fylligare beskrivningar av Boströms egna empiriska studier av frivillig tillräcklighet (*sufficiency*) och dramatiskt minskad masskonsumtion under pandemi-åren 2020–22 hade kunnat ge ännu konkretare redskap för förändring. Med exempel från sådana studier hade läsaren kunnat känna igen sig ännu mer, och då hade steget till ett transformativt lärande och en kollektiv omorganisering bort från masskonsumtionen varit kortare.

Boström avslutar med i mitt tycke det allra viktigaste, kanske också början på hans nästa bok? Den korta avslutande diskussionen om nödvändigheten av att samhället på djupet inser att klimatkrisen är ett kulturellt trauma där hela fossilkapitalismens existens behöver upphöra är på sätt och vis självskrivnen men likafullt omstörtande. Den stora berättelsen om vad samhället är och kan bli behöver förändras helt och hållet. Det finns glimtar av sådana öppningar i hela Boströms bok, men som han själv påpekar ligger en sådan utveckling förmodligen helt bortom masskonsumtionens sociala liv, där den endimensionella människan upprätthåller normen. Det är där bortom vi kan finna en praktik för en framtid inom de planetära gränserna.

Martin Hultman

Docent i vetenskap-, teknik och miljöstudier
Chalmers Tekniska Högskola

Referenser

- Ekberg, K., B. Forchtner, M. Hultman & K.M. Jylhä (2022) *Climate obstruction: How denial, delay and inaction are heating the planet*. London: Routledge.
- Oreskes, N., & E.M. Conway (2011) *Merchants of doubt: How a handful of scientists obscured the truth on issues from tobacco smoke to global warming*. London: Bloomsbury.
- Berger, P.L. & T. Luckmann (2011 [1966]) *Kunskapssociologi. Hur individen uppfattar och formar sin sociala verklighet*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.